

ANTALYA İLİNDE TARIMSAL ÜRETİMDE ÇİFTÇİLERİN RİSK DAVRANIŞLARINA GÖRE FİNANSMAN ÖZELLİKLERİ¹

Handan AKÇAÖZ   Burhan ÖZKAN   Hatice KIZILAY

**Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya/TURKEY**

ÖZ: Bu çalışmada tarımsal üretimde çiftçilerin risk davranışları ve risk davranış gruplarına göre finansman özelliklerini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmanın temel materyalini Antalya ilinin Merkez, Manavgat ve Serik ilçelerine bağlı köylerde yapılan anket uygulamasından elde edilen veriler oluşturmuştur. Anket uygulaması kapsamında 2003 yılı üretim döneminde 143 çiftçi ile görüşülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, finansman, işletmeyi büyütme, pazarlama, üretim deseni ve işletme dışı iş kararlarında çiftçi en etkili kişidir. İncelenen işletmelerin %55,2'sinde hiç kayıt tutulmamaktadır. İşletmelerde kredi kullananların oranı %25,9, tasarruf yapanların oranı %24,5 ve tarımsal faaliyetle ilgili yatırım yapanların oranı %37,1 bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Finansman, risk davranışı, tasarruf, yatırım, kredi, Antalya.

FINANCIAL CHARACTERISTICS OF FARMERS' FOR RISK ATTITUDES IN AGRICULTURAL PRODUCTION IN ANTALYA PROVINCE

ABSTRACT: The aim of this study was to determine the financial characteristics of farmers according to the risk attitude and behaviors of farmers in agricultural production. The main material of the study was obtained from the data collected by survey work conducted in the villages Centrum, Manavgat and Serik districts of Antalya province. Within the context of the research 143 farmers were interviewed in the 2003 production season. The research results indicate that farmers are the most important person about decisions on farm enlargement, marketing, production pattern and off farm work. About 55,2% of surveyed farms did not keep production record and 25,9% used credit 24,5% make saving and 37,1% make investment.

Keywords: Finance, risk attitude, saving, investment, credit, Antalya.

---

¹ TÜBİTAK tarafından desteklenen TOG-TAG 3109 no'lu "Antalya İlinde Tarımsal Faaliyeti Etkileyen Risk ve Belirsizliklere Karşı Çiftçilerin Tutum ve Davranışlarının Belirlenmesi" isimli projeden üretilmiştir.

GİRİŞ

Tarımsal üretimde varolan risklere karşı çiftçilerin nasıl mücadele edeceği, risklerin bitkisel ve hayvansal üretimi ne şekilde etkileyeceği, üretimin miktarının ve üretimde kullanılacak girdilerin miktarının ne olacağı ve nasıl kullanılacağı gibi birçok konu tarımsal üretimde önem arz etmektedir (Roberts ve ark., 2004).

Çiftçiler tarımsal risk yönetiminde oldukça fazla seçeneğe sahiptir. Bunlardan bazıları; işletmenin finansman yapısını veya üretim faaliyetlerini çeşitlendirme, ürün sigortası yaptırmak, işletme dışı işlerde çalışmak vb. olarak belirtilebilir. İşletmelerde risk yönetimi stratejilerinden hangilerinin uygulanacağı çiftçilerin risk davranışları ile ilgilidir ve risk davranış gruplarının farklı olması nedeniyle çiftçiler aynı koşullarda farklı tepkiler verebilirler (Harwood ve ark., 1999).

Finansman riski, işletmeye finansman kaynağı sağlamak amacıyla kişi ve kuruluşlardan borç alındığı takdirde ortaya çıkar (Musser, 1998). Bu risk gelecekteki faiz oranlarının belirsizliği, aynı borçlanmaların piyasa değerlerindeki değişiklikler, borç ödemeleri için gerekli nakit akımının sağlanamaması vb. nedenlerle ortaya çıkar. Üretim, pazarlama ve finansman riski birbirini etkileyen risklerdir. Borçların ödenmesi üretim düzeylerine ve ürün fiyatlarına bağlıdır. Malların üretimi ve depolanması için gerekli finansman gerekli sermayenin ödeme gücüne bağlıdır. Bu yüzden, bu üç risk tipinin birlikte düşünülmesi, özellikle işletme planlarının geliştirilmesinde önemlidir (Kay ve Edwards, 1994).

Finansman riski; faiz oranları riski, likit ve ödeme gücü riski olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir. Faiz oranı riski borcun maliyeti ile ilgili olup, makroekonomik koşullar ve politika uygulamalarına bağlı olarak ortaya çıkar. Likit, firmanın borcunu nakit olarak ödeyebilme gücü ile ilgili olup, fiyat ve üretim riski likit sorunlarının doğrudan birer nedeni olabilmektedir. Ödeme gücü riski de işletmede karşılaşılan diğer riskler ile yakından ilgilidir. Bu riski azaltabilmek için finansman kayıtlarının düzenli olarak tutulması gerekmektedir.

Tarımsal işletmelerin nakit varlığını etkileyen faktörler; işletmenin büyütülmesi, işletme dışı gelir ve harcamalar, borç özellikleri ve borç yapısı olarak belirtilebilir (Kay ve Edwards, 1994). İşletmelerde gittikçe artan oranlarda girdi kullanılması, tarımsal girdi fiyatlarının ürün fiyatlarına göre daha hızlı artması, çiftçi ihtiyaçlarının giderek çeşitlenmesi, artması ve tarımsal ürünlerin verim ve fiyatlarındaki belirsizlikler sonucu tarımsal gelirin yıldan yıla büyük dalgalanma göstermesi ile tarımsal işletmelerin küçük yapıda olması çiftçileri kredi kaynaklarına yönlendirmektedir. Özellikle, çiftçi gelirinin az olduğu yıllarda öz kaynaklar işletme sermayesini karşılamaktan uzaktır. Bu nedenle kredi, işletmelerin sermaye ihtiyacı

için bir çözüm olarak görülmektedir (Akdemir ve Vuruş, 1999). Tarım işletmelerinde kredi kullanımını etkileyen faktörler ise, kişisel özellikler, yönetim yeteneği, finansman durumu, geri ödeme kapasitesi, kredi kullanım amacı ve aynı olarak teminat verebilme olarak ifade edilebilir.

Risk kaynakları içinde yeralan finansman riski konusunda uluslararası alanda çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Patrick ve Musser, 1997; Knutson ve ark., 1998; Koo ve ark., 1998; Sommer ve ark., 1998; Moreddu, 2000; Nganje ve Stoltman, 2000; Patrick ve ark., 2000; Perry ve Johnson, 2000; Meuwissen ve ark., 2001; Vergara ve ark., 2001; Mishra ve ark., 2002; Gurenko ve Mahul, 2004; Nábrádi ve ark., 2004).

Bu çalışmada, çiftçilerin Antalya ilinde tarımsal üretimde risk davranış gruplarına göre finansman özelliklerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla, çiftçilerin risk davranış gruplarına göre sosyo ekonomik özellikleri, gelir, yatırım, tasarruf durumları, kayıt tutma, işletmelerde çeşitli konularda karar almada etkili kişiler ve bilgi kaynakları gibi konular araştırılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Çalışmanın materyalini birincil ve ikincil kaynaklardan derlenen veriler oluşturmuştur. Antalya ilini temsil etmesi açısından Merkez, Manavgat ve Serik ilçelerine bağlı köylerdeki tarım işletmelerinden anket yoluyla derlenen veriler çalışmanın birincil kaynağıdır. Araştırmanın ikincil kaynakları ise ulusal ve uluslararası alanda yapılmış benzer çalışmalar ve konuyla ilgili kurum ve kuruluşlardan elde edilen bilgilerdir.

Anket uygulaması Antalya ilinin Merkez, Manavgat ve Serik ilçelerine bağlı köylerde yapılmış ve 2003 yılı üretim dönemini kapsamıştır. Anket yapılacak köylerin belirlenmesi için öncelikle Antalya ilinde yapılmış alan çalışmaları ile çeşitli kurum ve kuruluşlardan elde edilen bilgiler kullanılmış ve yapılan alan çalışmaları ile örnekleme çerçevesi belirlenmiştir. Araştırma alanı olarak belirlenen Merkez ilçedeki 47, Manavgat ilçesindeki 77 ve Serik ilçesindeki 52 köyde 38038 işletme araştırmanın popülasyonunu oluşturmuştur. Çalışmanın amacı ve koşulları göz önünde bulundurularak araştırmada Tabakalı Örnekleme Yöntemi uygulanarak örneklemin saptanmasında Neyman Formülü kullanılmıştır. Örnek hacminin belirlenmesinde hata payı %5 ve güven aralığı %95 kabul edilmiştir. Böylece anket uygulanacak köyler ve kaç çiftçi ile görüşülmesi gerektiği hesaplanmıştır. Yapılan örnekleme hesaplaması sonucunda anket uygulanacak işletme sayısı 143 olarak belirlenmiş ve bu işletmeler tesadüfi olarak seçilmiştir (Yamane, 1967).

Anket uygulanan çiftçilerin risk davranışı bakımından (risk seven, risk sevmeyen ve riske tepkisiz) hangi grupta yer aldığı referans kumarı ve tercih ölçeği yardımıyla belirlenmiştir. Bu yöntemle göre çiftçilerin hangi risk davranış grubunda yer aldığı aşağıdaki aşamalar takip edilerek saptanmıştır (Holloway, 1979).

1.Çiftçiye, belirli bir olasılığa bağlı ödül verilmiştir.

2.Çiftçiye, birinci adımda sunulandan daha küçük ama garantili ikinci bir ödül alternatifi sunulmuştur. Kişi hangisini tercih edecektir? Eğer birincisini tercih ettiyse ikinci alternatifin değeri artırılmıştır. Kişi bu iki alternatif arasında kararsız kalıncaya kadar işlem devam etmiştir.

3.Birinci adımdaki olasılık değeri artırılarak, ikinci adımdaki işlem tekrarlanmıştır.

4.Yatay eksende kararsızlık (kayıtsızlık) noktalarının, dikey eksende olasılıkların gösterildiği grafik her çiftçi için oluşturulmuştur. Üçüncü adımda elde edilen sonuçlar, bu grafiğe aktarılarak risk davranışları belirlenmiştir.

Çalışmada, analizlerin uygulanmasında SPSS 9.0 for Windows paket programı kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

İncelenen İşletmelerin Sosyo Ekonomik Özellikleri

Araştırmada anket uygulanan 143 işletmede çiftçilerin risk davranış grupları belirlenmiştir. Buna göre çiftçilerin % 39,9'u risk seven, % 53,1'i risk sevmeyen ve % 7,0'si riske kayıtsız davranış grubunda yer almıştır. Çiftçilerin risk davranış gruplarına göre ortalama yaş ve deneyim süresi Çizelge 1'de verilmiştir. İncelenen işletmelerde çiftçilerin yaş ortalaması 44,7 ve deneyim süresi ise 24,5 yıldır. Anket uygulanan işletmelerde çiftçilerin %61,5'i ilkökul mezunu olup bu oran riske kayıtsız grupta en yüksektir (%70,0). İşletmelerde ortalama aile genişliği 4,34 olup risk davranış gruplarına göre çok farklılık göstermektedir.

İşletmeler tarımsal faaliyet tipine göre tamamı bitkisel üretime yer veren, bitkisel üretim ağırlıklı, hayvansal üretim ağırlıklı ve tamamı hayvansal üretime yer veren işletmeler olarak sınıflandırılmıştır. Ancak tamamı hayvansal üretime yer veren işletme çalışma kapsamında yer almamıştır. İncelenen işletmelerin % 85,3'ü tamamen bitkisel üretime yer veren, geri kalanı ise (% 14,0) bitkisel üretim ağırlıklı işletmelerden oluşmuştur (Çizelge 1).

Çizelge 1. İncelenen işletmelerin sosyo ekonomik özellikleri.
Table 1. Socio economic features in the investigated farm holdings.

	Risk Davranış Grupları /Risk Attitude Groups			Ortalama Means
	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	
Çiftçinin yaşı (Farmer's age)	44,9	43,9	49,2	44,7
Çiftçinin deneyimi (yıl) [Farmer's experience in agriculture (year)]	25,0	23,5	29,8	24,5
Çiftçinin eğitim düzeyi (%) Farmers' education level				
-Okur yazar değil (Illiterate)	-	-	10,0	0,7
-Okur yazar (Literate)	-	-	20,0	1,4
- İlkokul mezunu (Primary school)	59,6	61,8	70,0	61,5
-Ortaokul mezunu (Middle school)	10,5	10,5	-	9,8
-Lise mezunu (High school)	26,3	21,1	-	21,7
-Yüksekokul ve üniversite mezunu University	3,5	6,6	-	4,9
Aile genişliği (Household size)	4,49	4,17	4,70	4,34
İşletme genişliği (da)	46,8	43,7	22,0	43,4
Farm holdings size (da)				
Parsel sayısı (Parcel number)	4,1	3,6	3,3	3,8
Arazi mülkiyet durumu Land tenure				
-mülk (Ownship)	77,0	68,9	92,9	73,2
-kiraya tutulan (Rented)	20,4	26,6	4,4	23,2
- ortağa tutulan (Shared)	2,6	1,5	-	1,9
-kiraya verilen (Renting)	-	2,9	2,7	1,7
-ortağa verilen (Share cropping)	-	0,1	-	0,1
Tarımsal faaliyet tipi (%) Agricultural production by types (%)				
- Tamami bitkisel üretim Only crop production	82,5	88,2	80,0	85,3
- Bitkisel üretim ağırlıklı Mainly crop production	17,5	10,5	20,0	14,0
- Hayvansal üretim ağırlıklı Mainly crop production	-	1,3	-	0,7
Hayvan sermayesi (YTL) Livestock assets (YTL)	1463,6	595,4	156,0	910,7
Alet makine sermayesi (YTL) Machinery and equipment assets (YTL)	2349,9	2728,2	2830,5	2584,6
Bina sermayesi (YTL) Building assets (YTL)	17692,9	37565,8	16000,0	28136,4
Tarımsal gelir (YTL/yıl) Agricultural income (YTL/year)	23 672	51 305	17 086	37 898
İşletme dışı gelir (YTL/yıl) Off farm income (YTL/year)	5 570	3 228	3 100	4 152

* 2003 yılı itibarıyla 1 USA \$ = 1,49 YTL (DPT, 2004)/ 1 USA \$=1,49 YTL in 2003 (SPO, 2004).

Araştırma kapsamındaki işletmelerde hayvan, alet makine ve bina sermayesi varlığı genel olarak incelenmiştir. Sermaye varlıklarının belirlenmesinde anket uygulanan çiftçilerin beyanları esas alınmıştır. İşletmelerde hayvansal üretim aile ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak yapılmaktadır. İncelenen işletmelerde ortalama hayvan, alet makine ve bina sermayesi değerleri sırasıyla 910,7 YTL, 2 584,6 YTL ve 28136,4 YTL'dir (Çizelge 1).

İşletmede ve İşletme Dışında Çalışma

Araştırmada, incelenen işletmelerde çiftçinin ve aile bireylerinin işletmede ve işletme dışında çalışma durumları değerlendirilmiştir. Anket uygulanan 143 işletmenin %96,5'inde çiftçi kendi işletmesinde çalışmaktadır. Bu oran riske kayıtsız işletmelerde %100,0, risk sevmeyen grupta %97,4 ve risk seven grupta %94,7'dir (Çizelge 2). İşletmelerde çiftçinin tarım dışı işlerde çalışma oranı genel olarak bakıldığında %14,7'dir. Çiftçilerin %68,5'inin tarım dışı işlerde çalışmadığı belirlenmiştir. Risk sevmeyen grupta tarım dışı işlerde çalışmayan çiftçilerin oranı %71,1 iken bu oran riske kayıtsız grupta %70,0 ve risk seven grupta %64,9'dur.

Araştırma kapsamında, çiftçinin eşinin işletmede, işletme dışı tarımsal işlerde ve tarım dışı işlerde çalışma durumu da incelenmiştir. İncelenen işletmelerde çiftçilerin eşlerinin %72,0'si işletmede çalışmaktadır. İşletme dışı tarımsal işlerde çalışma oranı %12,6 ve tarım dışı işlerde çalışma oranı ise %3,5'tir. Çiftçilerin çocuklarının işletmede çalışma oranı %35,7'dir. Bu oran riske kayıtsız grupta %50,0 ile en yüksektir. Çiftçi çocuklarının işletme dışında tarımsal işlerde çalışma oranı ise oldukça düşüktür (%7,7). İncelenen işletmelerde çiftçi çocuklarının işletme dışı işlerde çalışma oranı %15,4'tür (Çizelge 2).

Çizelge 2. Çiftçilerin ve aile bireylerinin işletmede ve işletme dışında çalışma durumu (%).

Table 2. On farm and off farm working for owner and farmer family (%).

	Risk davranış grupları Risk attitude groups			Ortalama Means
	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	
Çiftçi (Farmer)				
- işletmede çalışıyor (working on farm)	94,7	97,4	100,0	96,5
- işletmede çalışmıyor (not working on farm)	5,3	2,6	-	3,5
Çiftçi (Farmer)				
- işletme dışı tarımsal işlerde çalışıyor working on other farms	15,8	15,8	-	14,7
- işletme dışı tarımsal işlerde çalışmıyor not working on other farms	84,2	84,2	100,0	85,3
Çiftçinin eşi (Farmer's wife)				
- tarım dışı işlerde çalışıyor off farm employment	35,1	28,9	30,0	31,5
- tarım dışı işlerde çalışmıyor no off farm employment	64,9	71,1	70,0	68,5
Çiftçinin eşi (Farmer's wife)				
- işletmede çalışıyor (working on farm)	68,4	73,7	80,0	72,0
- işletmede çalışmıyor (not working on farm)	31,6	26,3	20,0	28,0
Çiftçinin eşi (Farmer's wife)				
- işletme dışı tarımsal işlerde çalışıyor working on other farms	12,3	13,2	10,0	12,6
- işletme dışı tarımsal işlerde çalışmıyor not working on other farms	87,7	86,8	90,0	87,4
Çiftçinin eşi (Farmer's wife)				
- tarım dışı işlerde çalışıyor off farm employment	3,5	3,9	-	3,5
- tarım dışı işlerde çalışmıyor no off farm employment	96,5	96,1	100,0	96,5
Çiftçinin çocukları (Farmer's children)				
- işletmede çalışıyor (working on farm)	35,1	34,2	50,0	35,7
- işletmede çalışmıyor (not working on farm)	64,9	65,8	50,0	64,3
Çiftçinin çocukları (Farmer's children)				
- işletme dışı tarımsal işlerde çalışıyor working on other farms	10,5	6,6	-	7,7
- işletme dışı tarımsal işlerde çalışmıyor not working on other farms	89,5	93,4	100,0	92,3
Çiftçinin çocukları (Farmer's children)				
- tarım dışı işlerde çalışıyor off farm employment	21,1	11,8	10,0	15,4
- tarım dışı işlerde çalışmıyor no off farm employment	78,9	88,2	90,0	84,6

Tarımsal Faaliyetler İle İlgili Karar Almada Etkili Kişiler

Karar alma, bir amaca ulaşabilmek için var olan olanak ve koşullara göre olabilecek çeşitli hareket biçimlerinden en uygun olanını seçmektir (Öztürk, 1997). Karar; belirlilik, belirsizlik ve risk ortamında verilir. Tarımsal üretimin doğası gereği karar alma aşamasında risk ve belirsizlikler etkili olmaktadır.

Risk ortamında karar verme süreci tarımsal üretimde de önem arz etmektedir. Tarımsal üretimde risk altında karar aşamaları, riskin mümkün kaynaklarını belirlemek, fiyat ve hava değişimleri gibi meydana gelebilecek mümkün olayları ya da sonuçları belirlemek, alternatif stratejileri uygulamaya karar vermek, herbir strateji için mümkün sonuçları belirlemek, risk ve gelir arasındaki ilişkiyi değerlendirmektir (Kay ve Edwards, 1994).

Ülkemizde tarımsal üretimde işletmeler karar alırken çoğunlukla kendi koşullarını dikkate almaktadır. Risk altında karar alma yöntemleri tarım işletmelerinde uygulanmamaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri işletmelerde kayıt tutulmamasıdır. Dolayısıyla çalışmada, tarımsal faaliyetler ile ilgili karar almada etkili yöntemler yerine etkili kişiler araştırılmıştır.

İncelenen işletmelerde yatırım, tasarruf, finansman, işletmeyi büyütme, pazarlama, üretim deseni, işletme dışı iş ve gelecekle ilgili kararları almada etkili olan kişiler Çizelge 3'te verilmiştir. Genel olarak bakıldığında işletmelerde aile üyeleri birlikte yatırım kararları almada %53,1 oranında etkilidir. Bunu %44,1 ile çiftçi, %2,1 ile çiftçinin eşi ve %0,7 ile bayinin izlediği görülmektedir. İşletmede tasarruf kararlarında %49,0 oranında ailenin birlikte karar verdiği, %48,3 çiftçinin kararlarının etkili olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3).

Anket uygulanan işletmelerde finansman kararlarında çoğunlukla çiftçi etkili olmaktadır. Çiftçinin finansman kararlarında etkili olma oranı risk seven grupta %50,9, risk sevmeyen grupta %57,9 ve riske kayıtsız grupta %80,0'dir. Finansman kararlarında her üç davranış grubu için değerlendirildiğinde ailenin birlikte karar alması ikinci sırada yer almaktadır.

İşletmelerde geleceğe yönelik konularda aile bireyleri birlikte karar almaktadır (%56,6). Ancak risk davranış gruplarına göre bu durumun farklı olduğu göze çarpmaktadır. Geleceğe yönelik karar almada riske kayıtsız grupta yer alan işletmelerde çiftçinin kararının, risk seven ve risk sevmeyen gruplarda ise aile bireylerinin birlikte aldıkları kararın etkili olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki işletmelerde işletmeyi büyütme yönelik kararları ağırlıklı olarak çiftçi veya tüm aile bireyleri birlikte vermektedir (Çizelge 3).

Tarımsal üretimde birçok risk kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de pazarlama riskidir. Pazar veya fiyat riski, fiyatların değişkenliği ve tarımsal ürünler için pazarların belirsizliği ile ilgilidir. Tarımsal ürün fiyatları yıldan yıla önemli değişimler gösterdiği için ürünün arzını dolayısıyla üreticinin üretim kararlarını etkilemektedir. Diğer yandan tarımsal ürünlerin pazarlanması kararlarında farklı birimler de etkili olmaktadır. Pazarlama kararlarında çiftçi ve aile bireylerinin yanında ziraat mühendisi, yayım elemanı ve bayi etkili olmaktadır. İşletmelerde ürün pazarlaması kararlarında %76,2 oranında çiftçi, %16,1 oranında aile bireyleri birlikte etkilidir.

İşletmelerde üretim deseni kararlarında ziraat mühendisinin de etkili olduğu söylenebilir. İşletmeler genel olarak incelendiğinde üretim deseni kararlarında çiftçi %52,4 oranında en etkili kişidir. Bunu %40,6 ile ailenin birlikte karar vermesi izlemektedir. Üretim deseni kararlarında etkili diğer kişiler ziraat mühendisi (%4,2), çiftçinin eşi (%2,1) ve bayidir (%0,7). İşletme dışı işlerle ilgili karar almada %57,3 oranında çiftçi etkili olurken, bu oran riske kayıtsız grupta %70,0, risk sevmeyen grupta %56,6 ve risk seven grupta %56,1'dir (Çizelge 3).

Çizelge 3. İşletmelerde karar alma (%).
Table 3. Decisions on farm holdings (%).

	Risk davranış grupları Risk attitude groups			Ortalama Means
	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	
Yatırım kararları (Investment decisions)				
- Kendisi (Farmer)	35,1	47,4	70,0	44,1
- Eşi (Farmer's wife)	1,8	1,3	10,0	2,1
- Bayi (Input suppliers)	-	1,3	-	0,7
- Aile birlikte (Households)	63,2	50,0	20,0	53,1
Tasarruf kararları (Saving decisions)				
- Kendisi (Farmer)	42,1	52,6	50,0	48,3
- Eşi (Farmer's wife)	1,8	1,3	10,0	2,1
- Bayi (Input suppliers)	-	1,3	-	0,7
- Aile birlikte (Households)	56,1	44,7	40,0	49,0
Finansman kararları (Finance decisions)				
- Kendisi (Farmer)	50,9	57,9	80,0	56,6
- Eşi (Farmer's wife)	1,8	2,6	-	2,1
- Aile birlikte (Households)	47,4	39,5	20,0	41,3
Gelecekle ilgili kararlar (Future decisions)				
- Kendisi (Farmer)	35,1	39,5	70,0	39,9
- Eşi (Farmer's wife)	-	2,6	10,0	2,1
- Çocukları (Farmer's children)	1,8	-	-	0,7
- Bayi (Input suppliers)	-	1,3	-	0,7
- Aile birlikte (Households)	63,2	56,6	20,0	56,6

Çizelge 3. devamı.
Table 3. continued.

	Risk davranış grupları Risk attitude groups			Ortalama Means
	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	
İşletmeyi büyüme kararları Farm enlargement decisions				
- Kendisi (Farmer)	38,6	55,3	60,0	49,0
- Eşi (Farmer's wife)	-	1,3	10,0	1,4
- Çocukları (Farmer's children)	1,8	1,3	-	1,4
- Aile birlikte (Households)	59,6	42,1	30,0	48,3
Pazarlama kararları (Marketing decisions)				
- Kendisi (Farmer)	77,2	75,0	80,0	76,2
- Eşi (Farmer's wife)	-	2,6	-	1,4
- Çocukları (Farmer's children)	1,8	1,3	-	1,4
- Ziraat mühendisi (Agricultural engineer)	1,8	1,3	-	1,4
- Yayım elemanı (Extension staff)	1,8	-	-	0,7
- Bayi (Input suppliers)	-	-	10	0,7
- Aile birlikte (Households)	15,8	17,1	10	16,1
- Diğer (komşu vb) [Others (neighbour etc.)]	1,8	2,6	-	2,1
Üretim deseni kararları Production pattern decisions				
- Kendisi (Farmer)	50,9	52,6	60,0	52,4
- Eşi (Farmer's wife)	1,8	1,3	10,0	2,1
- Ziraat mühendisi (Agricultural engineer)	3,5	3,9	10,0	4,2
- Bayi (Input suppliers)	-	1,3	-	0,7
- Aile birlikte (Households)	43,9	40,8	20,0	40,6
İşletme dışı iş ile ilgili kararlar				
- Kendisi (Farmer)	56,1	56,6	70,0	57,3
- Eşi (Farmer's wife)	1,8	1,3	-	1,4
- Çocukları (Farmer's children)	-	1,3	-	0,7
- Aile birlikte (Households)	40,4	40,8	30,0	39,9
- Diğer (komşu vb) [Others (neighbour etc.)]	1,8	-	-	0,7

İşletmelerin Finansal Özellikleri

Tarımsal ürün fiyatlarının ve dolayısıyla tarımsal gelirin belirsizliği, çiftçilerin yeni yatırım yapmaktan kaçınmalarına neden olmaktadır. Çünkü yeni yatırımların gerekli finansmanı, ya mevcut tasarruflardan ya da kredi ile karşılanmaktadır. Gelirin düşük olması yeni yatırımlar için gerekli finansmanın tasarruf yoluyla biriktirilmesine olanak vermemektedir. Bu nedenle, yeni yatırımlar ancak kredi ile gerçekleştirilebilir. Kredi almak durumunda olan çiftçiler bir yandan cari faiz haddinin üzerinde bir kârlılığın olmasını ararken, diğer yandan da aldıkları krediyi zamanında ödemeyi gözönünde tutmak zorundadır. Vadesi geldiğinde aldığı

krediyi ödeme gücü olmayan çiftçi böyle bir riske girmektense, yeni yatırım yapmamayı tercih etmektedir (Dinler, 2000).

İşletmelerin finansal özellikleri başlığı altında kayıt tutma, kredi kullanımı, kamu ve diğer kuruluşlara borçlanma durumu, tasarruf ve yatırım yapma ile arazi satışı konuları değerlendirilmiştir. Çizelge 4'te anket uygulanan işletmelerde tarımsal faaliyetlerle ilgili kayıt tutma durumu değerlendirilmiştir. Buna göre işletmelerin % 40,6'sında düzenli olarak kayıt tutulmaktadır. Hiç kayıt tutmayanların oranı % 55,2 ve bazen kayıt tutanların oranı ise % 4,2'dir. Risk davranış gruplarına göre kayıt tutma durumuna bakıldığında risk seven grupta bu oranın % 42,1 olduğu ve bunu % 40,0 ile riske kayıtsız grupta yer alan işletmelerin, % 39,5 ile risk sevmeyen grupta yer alan işletmelerin izlediği görülmektedir.

Samsun ili Terme ilçesinde yapılan bir çalışmada çiftçilerin % 13,0'ünün tarımsal faaliyetler ile ilgili kayıt tuttuğu belirlenmiştir (Ceyhan ve ark., 1997). Çukurova Bölgesinde yapılan bir çalışmada ise çiftçilerin kayıt tutma oranı %19,6 olarak belirlenmiş olup bu oran risk sevmeyen grupta % 16,7; risk seven grupta % 20,0 ve riske tepkisiz grupta % 24,0'tür (Akçaöz, 2001).

İncelenen işletmelerin % 25,9'u tarımsal kredi kullanmaktadır. Kredi kullananların oranı riske kayıtsız grupta % 30,0, risk seven grupta % 26,3 ve risk sevmeyen grupta % 25,0'dir (Çizelge 4). Akdemir ve ark. (2001), yapmış oldukları çalışmada kredi kullanan işletmelerin oranını Adana ilinde %88,0, Konya ilinde % 53,0 ve Şanlıurfa ilinde % 48,0 olarak saptamışlardır.

Araştırma kapsamındaki işletmelerin % 21,7'sinin kamu kuruluşlarına borcu bulunmaktadır. Bu oran riske kayıtsız davranış grubunda bulunan işletmelerde % 30,0 ile en yüksektir. Özel kuruluşlara borcu bulunan işletmelerin oranı % 15,4 olup, bu oran risk seven ve risk sevmeyen grupta % 15,8 ve riske kayıtsız grupta % 10,0 olarak saptanmıştır.

Anket uygulanan işletmelerin % 75,5'i tasarruf yapamamaktadır. Tasarruf yapmayan işletmelerin oranı risk sevmeyen grupta % 81,6 olup en yüksektir. Bunu sırasıyla riske kayıtsız (% 70,0) ve risk seven grupta (% 68,4) bulunan işletmeler izlemektedir. İncelenen işletmelerin % 87,4'ünde son beş yılda arazi satışı yapılmamıştır. Risk davranış gruplarına göre bakıldığında arazi satışı yapmayan işletmelerin oranı risk sevmeyen grupta % 87,7 ve riske kayıtsız grupta % 70,0'dir. Anket uygulanan işletmelerin % 37,1'inin son beş yılda yatırım yaptıkları belirlenmiştir. Yatırım yapan işletmelerin oranı riske kayıtsız grupta diğer gruplara göre yüksektir (% 70,0) (Çizelge 4).

Çizelge 4. İncelenen işletmelerin finansman özellikleri (%).
Table 4. Financial characteristics of investigated farms (%).

	Risk davranış grupları Risk attitude groups			Ortalama Means
	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske Kayıtsız Risk neutral	
Kayıt tutma (Keeping record)				
- Düzenli kayıt tutan (Keeping record regularly)	42,1	39,5	40,0	40,6
- Hiç kayıt tutmayan (Do not keeping record regularly)	54,4	55,3	60,0	55,2
- Bazen kayıt tutan (Keeping record sometimes)	3,5	5,3	-	4,2
Kredi kullanma (Credit)				
- Kredi kullanan (Use credit)	26,3	25,0	30,0	25,9
- Kredi kullanmayan (Do not use credit)	73,7	75,0	70,0	74,1
Kamu kuruluşlarına (State institutions)				
- Borcu olan (Debting to state institutions)	21,1	21,1	30,0	21,7
- Borcu olmayan (No debting to state institutions)	78,9	78,9	70,0	78,3
Özel kuruluşlara (Private institutions)				
- Borcu olan (Debting to state institutions)	15,8	15,8	10,0	15,4
- Borcu olmayan (No debting to state institutions)	84,2	84,2	90,0	84,6
Tasarruf (Saving)				
- Tasarruf yapan (Make saving)	31,6	18,4	30,0	24,5
- Tasarruf yapmayan (No saving)	68,4	81,6	70,0	75,5
Son 5 yılda arazi satışı (Land selling in the last 5 years)				
- Arazi satan (Sold)	12,3	10,5	30,0	12,6
- Arazi satmayan (Did not sell)	87,7	89,5	70,0	87,4
Son 5 yılda tarıma (Investment in the last 5 years)				
- Yatırım yapan (Making investment)	35,1	39,5	30,0	37,1
- Yatırım yapmayan (No investment)	64,9	60,5	70,0	62,9

Çiftçilerin Tarımsal Üretim Yapma Nedenleri

Araştırma kapsamındaki işletmelerde çiftçilerin tarımsal faaliyet yapma nedenleri, tarımsal faaliyeti sürdürme nedenleri ve bu faaliyetler ile ilgili olarak çiftçilere yardımcı olabilecek faktörler belirlenmiştir.

İşletmeler ortalaması olarak, tarımsal faaliyet yapma nedenleri arasında en önemli olanı çiftçilerin kâr elde ediyor olmasıdır (1,28). Bunu tarım arazilerinin olması (1,39) ve kendi işinin patronu olmak (1,45) faktörleri izlemektedir. Risk seven grupta arazinin olması (1,40), risk sevmeyen ve riske kayıtsız grupta tarımsal faaliyetten kâr elde edilmesi tarımsal faaliyetle uğraşma nedenleri arasında en önemlileri olarak saptanmıştır (Çizelge 5).

Çizelge 5. İncelenen işletmelerde çiftçilerin tarımsal üretim yapma nedenleri.

Table 5. The reasons of farmers for farming.

Nedenler Reasons	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Tarımsal faaliyet için arazisinin olması Having land for farming	1,40	1,41	1,20	1,39
Tarımla uğraşmak hoşuma gidiyor Enjoying farming	2,54	2,29	1,30	2,32
Ailemin bu işte bana yardımcı olması My family shares the work with me	1,54	1,75	1,40	1,64
Kâr ediyor olmak Making profit	1,42	1,20	1,10	1,28
Tarım dışında iyi fırsatların olmaması Lack of off farm opportunities	2,39	2,04	2,10	2,18
Başka bir iş yapmanın zor olması Can not work but farming	2,68	2,71	2,10	2,66
İş değiştirmenin oldukça zor olması Difficulties to change the job	2,32	2,09	2,20	2,19
Kendi işinin patronu olmak Being boss of own business	1,53	1,41	1,30	1,45

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen Önemli, 4: Kısmen Önemsiz, 5: Hiç Önemli Değil
Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant

İşletmelerde çiftçilerin tarımsal faaliyete devam etmesine yardımcı olan unsurlar Çizelge 6'da değerlendirilmiştir. İşletmelerde, genel olarak bakıldığında bir kooperatife üye olma çiftçilerin tarımsal faaliyeti sürdürmesinde etkili olan en önemli faktör olarak belirlenmiştir. Bunu ilaç bayilerindeki ziraat mühendislerinin işletmeyi ziyaret etmesi (1,08), devlet desteğinin olması (1,34) faktörleri izlemiştir. Risk seven ve risk sevmeyen davranış grubunda yer alan işletmelerde devlet desteğinin olması, riske kayıtsız grupta çok fazla borçlanmama faktörlerinin önemli olduğu saptanmıştır.

Çizelge 6. Tarımsal faaliyeti sürdürmede çiftçilere yardımcı olan faktörler.

Table 6. Factors helping farmers to keep farming.

Faktörler Factors	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Yayım programlarının yapılması Extension programs	1,68	1,78	2,10	1,76
Çok fazla borcumun olmaması My debts are not excessive	1,42	1,55	1,70	1,51
İhtiyacım olduğunda borç bulabilmek I can get a loan when I need one	1,37	1,50	2,20	1,50
Tarım dışı gelirim olması Off farm income keeps the farm going	1,75	1,79	2,60	1,83
Devlet desteğinin olması Government supports	1,28	1,29	2,00	1,34
Kooperatife üye olman My participation in a farmers' cooperative	2,16	1,97	2,20	1,06
İlaç bayilerindeki ziraat mühendisleri Agricultural engineers in input suppliers	1,32	1,50	2,20	1,08
Kamu kuruluşlarındaki ziraat mühendisleri Agricultural engineers in public sector	1,61	1,91	2,40	1,83
Aile bireylerinin işletmede çalışıyor olması Farmers' family shares the work with farmer	2,11	1,79	1,90	1,92

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen Önemli, 4: Kısmen Önemsiz, 5: Hiç Önemli Değil.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant.

Çiftçilerin tarımsal faaliyetlerde kendilerine yardımcı olabilecek faktörler konusundaki değerlendirmeleri Çizelge 7'de verilmiştir. Ürün fiyatlarının garanti edilmesi faktörü her üç risk davranış grubunda da en önemli faktör olarak belirtilmiştir. İşletmeler genel olarak değerlendirildiğinde de ürün fiyatlarının garanti edilmesinin en önemli faktör (1,13) olduğu saptanmıştır.

Çizelge 7. Çiftçilere tarımsal faaliyette yardımcı olabilecek faktörler.

Table 7. Factors helping to farmers in the farming.

Faktörler Factors	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Gençler için tarımsal eğitim programlarının yapılması Make agricultural education programs for young people	2,39	2,17	1,50	2,21
Ev ekonomisi hizmetlerinin olması Availability of homeeconomics services	2,53	2,70	2,30	2,60
Eğitim fırsatlarının artırılması, iyileştirilmesi Increasing educational opportunities	1,35	1,46	1,40	1,41
Altyapı (yol,haberleşme vb.) olanaklarının iyileştirilmesi / Improve infrastructure (road, telecommunications etc)	1,37	1,41	1,50	1,40
Tarım dışı iş imkanlarının artırılması To increase the availability of off farm employment	1,65	1,62	2,10	1,66
Doğal afetlere (sel, dolu,don vb.) destek sağlanması Provide support to natural disasters (flood, hail, frost etc)	1,25	1,21	1,50	1,24
Aile bireyleri için ek iş imkanlarının olması To exist additional employment opportunities for family members	1,89	2,04	1,90	1,97
Ürün fiyatlarının garanti edilmesi Providing quarantee for crop prices	1,12	1,16	1,00	1,13
Kredi imkanlarının artırılması Increasing credit availability	1,81	1,54	1,40	1,64
Devletin gelir desteğini artırması To increase in income support by government	1,30	1,25	1,60	1,29
Tarımsal amaçlı kooperatiflerin sayısının artırılması To increase number of agricultural cooperatives	2,26	2,05	2,20	2,15

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen Önemli, 4: Kısmen Önemsiz, 5: Hiç Önemli Değil.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partialy important, 4: Partialy unimportant, 5: Unimportant.

Gasson (1973) yapmış olduğu çalışmada tarımsal üretim yapmanın avantajlı yönlerini ortaya koymuştur. Bu çalışmada, tarımsal faaliyetin avantajları, açık havada yaşam ve iş tatmini, özgürlük duygusu, yapılan işlerdeki çeşitlilik ve sermaye artırma olanağı olarak belirtilmiştir. Tarımsal faaliyeti bırakmanın dezavantajları ise daha az özgürlük, daha az iş tatmini, işsizlik riski ve statü kaybı olarak ifade edilmiştir.

İncelenen işletmelerde geleceğe yönelik olarak gençlerin tarımsal faaliyeti sürdürmek isteyip istemedikleri de incelenmiştir (Çizelge 8). Görüşülen çiftçilerin %66,4'ü gençlerin tarımsal üretim faaliyetini sürdürmek istemediklerini belirtirken, bu oran risk seven grupta %59,6, risk sevmeyen grupta %73,7, ve riske kayıtsız grupta %50,0'dir.

Çizelge 8. Gençlerin tarımsal faaliyeti sürdürmesi.

Table 8. Views of youth farmers' on farming.

Risk davranış grubu Risk attitude group	Tarımsal faaliyete devam edecek Going on farming	%	Tarımsal faaliyete devam etmeyecek Giving up farming	%	Toplam Total	%
Risk seven (Risk seeking)	23	40,4	34	59,6	57	100,0
Risk sevmeyen (Risk averse)	20	26,3	56	73,7	76	100,0
Riske kayıtsız (Risk neutral)	5	50,0	5	50,0	10	100,0
Toplam (Total)	48	33,6	95	66,4	143	100,0

Gençlerin tarımsal faaliyete devam etmeme nedenleri Çizelge 9'da incelenmiştir. Buna göre gençlerin tarımsal faaliyete devam etmek istememelerini etkileyen en önemli faktör tarımın yeterli gelir sağlamaması (1,24) olarak ifade edilmiştir.

Çizelge 9. Gençlerin tarımsal faaliyeti sürdürmek istememesine neden olan faktörler.

Table 9. Factors affecting to give up farming by youth farmers'.

Faktörler Factors	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Tarıma devlet desteğinin olmaması Lack of institutional support to farming	1,68	1,63	1,40	1,63
Tarımın yeterli geliri sağlamaması Farming doesn't provide adequate income	1,43	1,14	1,00	1,24
Kredi bulmadaki/almadaki güçlükler Difficulties obtaining credit	2,03	1,66	2,20	1,83
Tarımsal faaliyetin riskli olması Farming is to risky	1,76	1,43	1,80	1,57
Tarımla uğraşmayı sevmemeleri Farming is not attractive	1,97	1,91	1,80	1,93
Tarım dışındaki sektörlerde eğitim olanaklarının daha fazla olması Better educational opportunities on the other sectors	1,92	1,79	1,80	1,84
Tarım dışı sektörlerde yaşam standardının daha iyi olması Better standard of living in the other industries	1,43	1,36	1,80	1,41

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen Önemli, 4: Kısmen Önemsiz, 5: Hiç Önemli Değil.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant.

Araştırma kapsamında, çiftçilerin sabit bir ücrete karşılık tarımsal faaliyeti bırakma konusundaki düşünceleri de değerlendirilmiştir (Çizelge 10). Sabit bir ücrete

karşılık tarımsal faaliyeti bırakabilecek çiftçilerin oranı risk seven grupta % 71,9, risk sevmeyenlerde % 67,1 ve riske kayıtsız grupta % 50,0 olup bu değer işletmeler ortalaması olarak % 67,8'dir.

Çizelge 10. Çiftçilerin sabit bir ücrete karşılık tarımsal faaliyeti bırakma konusundaki düşünceleri.

Table 10. Farmers views on giving up farming if they receive certain income.

Risk davranış grubu Risk attitude group	Tarımsal faaliyeti bırakırım I quit up farming	%	Tarımsal faaliyeti bırakmam I do not quit up farming	%	Toplam Total	%
Risk seven (Risk seeking)	41	71,9	16	28,1	57	100,0
Risk sevmeyen (Risk averse)	51	67,1	25	32,9	76	100,0
Riske kayıtsız (Risk neutral)	5	50,0	5	50,0	10	100,0
Toplam (Total)	97	67,8	46	32,2	143	100,0

Bilgi Kaynakları

Anket uygulanan işletmelerde çiftçilerin % 86,0'sı ziraat mühendisi, veteriner vb. kişilerden, % 5,6'sı kendi tecrübelerinden, % 4,9'u zirai bayilerden tarımsal konularda bilgi almak için yararlandıklarını belirtmişlerdir. Risk davranış gruplarında da bilgi alınan kaynaklar içinde en yüksek payı ziraat mühendisi ve veteriner almaktadır. Risk seven grupta bu oran % 89,5, risk sevmeyenlerde % 84,2 ve riske kayıtsızlarda % 80,0 olarak saptanmıştır.

Çizelge 11. Tarımsal konularda bilgi alınan kaynaklar.

Table 11. Information sources about farming.

Bilgi kaynağı Information source	Risk seven Risk seeking	%	Risk sevmeyen Risk averse	%	Riske kayıtsız Risk neutral	%	Toplam Total	%
Kendisi Farmer himself	2	3,5	6	7,9	-	-	8	5,6
Akraba (Relative)	-	-	1	1,3	-	-	1	0,7
Komşu Neighbour	-	-	2	2,6	1	10,0	3	2,1
Öğretmen Teacher	1	1,8	-	-	-	-	1	0,7
Ziraat Mühendisi/ Veteriner Extension people	51	89,5	64	84,2	8	80,0	123	86,0
Bayii Input suppliers	3	5,3	3	3,9	1	10,0	7	4,9
Toplam (Total)	57	100,0	76	100,0	10	100,0	143	100,0

Çiftçilerin ziraat teknisyeni vb. kişilerle görüşme sıklığı Çizelge 12’de verilmiştir. İncelenen işletmelerde çiftçilerin % 62,9’u haftada bir, % 18,2’si onbeş günde, % 9,8’i ayda bir, % 4,9’u üç ayda bir ve % 4,2’si yılda iki kez ziraat mühendisi, teknisyen, veteriner vb. kişilerle görüşmektedir.

Ceyhan ve ark. (1997) çalışmalarında çiftçilerin teknik elemanlarla görüşme sıklığını incelemişlerdir. Bu çalışmada teknik elemanlar ile yılda 0-1 kez görüşenlerin oranı % 46,2; 2-3 kez görüşenlerin oranı % 28,9 ve 4’ten daha fazla görüşenlerin oranı % 25,0’tir. Risk seven grupta yer alan çiftçilerin risk sevmeyen grupta yer alanlara göre daha sık görüşme yaptığı saptanmıştır. Akçaöz (2001), çalışmasında çiftçilerin % 39,3’ünün teknik elemanlarla görüştiklerini saptamıştır.

Çizelge 12. Ziraat teknisyeni/mühendisi ile görüşme sıklığı.

Table 12. Meeting frequency with agricultural technicians.

Görüşme sıklığı Interviewing frequency	Risk seven Risk seeking	%	Risk sevmeyen Risk averse	%	Riske kayıtsız Risk neutral	%	Toplam Total	%
Haftada bir Once a week	32	56,1	52	68,4	6	60,0	90	62,9
On beş günde bir Once a fifteen day	15	26,3	9	11,8	2	20,0	26	18,2
Ayda bir Once a month	7	12,3	7	9,2	-	-	14	9,8
Üç ayda bir Once in three months	2	3,5	4	5,3	1	10,0	7	4,9
Yılda iki kez Two times a year	1	1,8	4	5,3	1	10,0	6	4,2
Toplam Total	57	100,0	76	100,0	10	100,0	143	100,0

İncelenen işletmelerde köye yenilik getiren kişiler de belirlenmiştir (Çizelge 13). İşletmelerin % 53,1’inde köye yenilik getirenin ziraat mühendisi/yayım elemanı olduğu ifade edilirken, bunu % 23,1’lik pay ile ilaç bayileri izlemiştir.

Çizelge 13. Köy için yenilik kaynakları.

Table 13. Innovation sources for village.

	Risk seven Risk seeking	%	Risk sevmeyen Risk averse	%	Riske kayıtsız Risk neutral	%	Toplam Total	%
Kendisi Farmer	2	3,5	9	11,8	1	10,0	12	8,4
Muhtar Self governing	5	8,8	3	3,9	-	-	8	5,6
Ziraat mühendisi/ yayım elemanı Agricultural engineer/ extension staff	35	61,4	36	47,4	5	50,0	76	53,1
İlaç bayileri Input suppliers	11	19,3	19	25,0	3	30,0	33	23,1
Büyük işletme sahibi çiftçi Farmer having big farm	4	7,0	9	11,8	1	10,0	14	9,8
Toplam Total	57	100,0	76	100,0	10	100,0	143	100,0

SONUÇ

Bu çalışmada, çiftçiler risk davranış gruplarına göre sınıflandırılmıştır. Görüşülen çiftçilerin % 39,9'u risk seven, % 53,1'i risk sevmeyen ve % 7,0'si riske kayıtsız gruptadır. Çiftçilerin yaş ortalaması 44,77 ve deneyim süresi 24,52 yıldır. Anket uygulanan işletmelerde çiftçilerin % 61,5'i ilkokul mezunudur. İşletmelerde ortalama aile genişliği 4,34 kişi, ortalama parsel sayısı 3,8 adet ve ortalama parsel genişliği 11,5 dekadır. İşletmelerin % 73,2'si mülk arazi olup işletmelerin % 85,3'ünde sadece bitkisel üretim faaliyeti yapılmaktadır.

Araştırma kapsamındaki işletmelerde yatırım, tasarruf ve gelecek ile ilgili kararları aile bireyleri birlikte vermektedir. Finansman, işletmeyi büyütme, ürünlerin pazarlanması, üretim deseni ve işletme dışı iş kararlarında çiftçi en etkili kişidir. İşletmelerin % 55,2'sinde hiç kayıt tutulmamaktadır. İncelenen işletmelerin % 25,9'unda tarımsal kredi kullanılmakta, %24,5'inde tasarruf yapılmakta ve % 37,1'inde tarımsal faaliyetle ilgili yatırım yapılmaktadır.

Araştırmada çiftçilerin tarımsal üretim yapma nedenlerine de yer verilmiştir. Çiftçilerin tarımla uğraşmalarına neden olan faktörlerden en önemlisi bu işten kâr elde etmeleridir. Çiftçilerin tarımsal faaliyeti sürdürmesinde kooperatife üye olmak ve ilaç

bayilerindeki ziraat mühendislerinin işletmeyi ziyaret etmesi en önemli unsurlardır. Araştırma kapsamındaki işletmelerde bulunan gençlerin %66,4'ünün tarımsal faaliyete devam etmeyeceği çiftçiler tarafından belirtilmiştir. Bu durumun en önemli nedenleri tarımın yeterli geliri sağlamaması, tarım dışı sektörlerde yaşam standardının daha iyi olması ve tarımsal faaliyetin riskli olmasıdır. Sonuç olarak, Ülkemizde tarımsal üretimde finansman konusunda karşılaşılan risklerin çiftçiler için tarımsal üretimden uzaklaşmayı sağlayan bir etken olduğu söylenebilir ve bu durum çiftçilerin risk davranış gruplarına göre farklılık gösterebilir.

LİTERATÜR LİSTESİ

- Akçaöz H. V. 2001. Tarımsal Üretimde Risk, Risk Analizi ve Risk Davranışları: Çukurova Bölgesi Uygulamaları, (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akdemir Ş., T. Binici, H. Şengül, H. Akçaöz, B. Karlı, E. Aktaş ve M. Gizir. 2001. Bölge Bazlı Tarım Sigortasının (Area Based Index Insurance) Türkiye’de Seçilmiş Bölgeler İçin Potansiyel Sigorta Talebinin ve Talebin Karşılabilirliğinin Belirlenmesi, Proje Raporu 2001-11, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara, 93s.
- Akdemir, Ş. ve H. Vuruş. 1999. Çukurova Bölgesi Tarım İşletmelerinde Kredi Temini ve Sorunları, Cine Tarım, Aylık Tarım Dergisi, Sayı:14, Yıl:2, 20-23.
- Ceyhan V., H. Cinemre ve K. Demiryürek. 1997. Samsun İli Terme İlçesinde Çiftçilerin Risk Davranışlarının Belirlenmesi, Seri No:3, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Samsun, 45s.
- Dinler, Z. 2000. Tarım Ekonomisi (V. Baskı), Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 394.
- DPT. 2004. <http://www.dpt.gov.tr>
- Gasson R. 1973. Goals and Values of Farmers, Journal of Agricultural Economics, 24, No:3, 521-542.
- Gurenko, E., and O. Mahul. 2004. Enabling Productive But Asset-Poor Farmers to Succeed: A Risk Financing Framework, World Bank Policy Research Working Paper : 3211.

- Holloway, C., A. 1979. Decision Making Under Uncertainty: Models and Choices. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffts, New Jersey.
- Harwood, J., R. Heifner, K. Coble, J. Perry, and A. Somwaru. 1999. Managing Risk In Farming: Concepts, Reserach and Analysis. Market and Trade Economics Division and Resource Economics Division, Economic Research Service, U.S. Department of Agriculture. Agricultural Economic Report No. 774
- Kay, R. D., and W. M. Edwards. 1994. Farm Management, McGRAW HILL International Editions, Agriculture Series, Pp: 458.
- Knutson, R. D., E. G. Smith, and D. R. Anderson. 1998. Southern Farmers Exposure to IncomeRisk Under the 1996 Farm Bill, Agricultural and Food Policy Center WorkingPapaer 98-4, Texas, Pp: 18.
- Koo, W. W., M. R. Duncan, and R. D. Taylor. 1998. Analysis of Farm Financing and Risk Management for U. S. Farmers, North Dakota State University, Agricultural Economics Report No: 399.
- Meuwissen, M. P. M., R. B. M. Huirne, and J. B. Hardaker. 2001. Risk and Risk Management: An Empirical Analysis of Dutch Livestock Farmers, Livestock Production Science, 69 (43-53).
- Mishra, A. K., H. S. El-Osta, M. J. Morehart, J. D. Johnson, and J. W. Hopkins. 2002. Income Wealth and The Economic Well- Being of Farm Households, Resource Economics Division, Economic Research Service, U. S. Department of Agriculture, Agricultural Economic Report No: 812, Pp: 73.
- Moreddu, C. 2000. Overview of Farm Household Strategiesand Government Intervention, Income Risk Management Agriculture, OECD,
- Musser, W. N. 1998. Risk Management Overview, Paper Presented at Mid Atlantic Risk Management Regional Conference Williamsburg, Virginia, August 6-7, <http://www.agrisk.umn.edu/library/00000047.pdf>.
- Nábrádi A., H. Madai, and Z. Nemessályi. 2004. Risk and Risk Management in Hungarian Livestock Production With A Special Regard to Sheep Production, AAEE Annual Meeting, Denver Colorado, August, 1-4, Pp: 16.

- Nganje, W., and G. Stoltman. 2000. Price Variability and Financial Risk For Sugar Beet Growers, Annual Meeting of Western Agricultural Economics Association, Van Couver, Canada, June 29- July 3, 2000.
- Öztürk, A. 1997. Yöneylem Araştırması, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Patrick, G. F., and W. N. Musser. 1997. Sources Of And Responses To Risk: Factor Analysis of Large - Scale Us Cornbelt Farmers. Risk Management Strategies *In: Agriculture, State of The Art And Future Perspectives*, Edited by: R.B.M. Huirne, J.B. Hardaker and A.A. Dijkhuizer, Wageningen Agricultural University.
- Patrick, G. F., A. E. Baquet, K. H. Coble, and T. O. Knight. 2000. Hog Risk Management Survey: Summary and Preliminary Analysis, Purdue University, Staff Paper : 00-9, Pp: 18.
- Perry, J., and J. Johnson. 2000. Influences of Human Capital and Farm Characteristics on Farmers Risk Attitudes, Producer Marketing and Risk Management: Frontiers for the 21th Century, 13-14 January 2000, Orlando, Florida.
- Roberts, M. J., C. Osteen, and M. Soule. 2004. Risk, Government Programs, and The Environment, United States Department of Agriculture, Technical Bulletin No: 1908, Pp:52.
- Sommer, J. E., R. A. Hoppe, R. C. Green, and P. J. Korb. 1998. Structural and Financial Characteristics of U.S. Farms, 1995: 20th Annual Family Farm Report To The Congress. Resource Economics Division, Economic Research Service, U. S. Department of Agriculture, Agriculture Information Bulletin No:746, Pp:107.
- Vergara, O., K. H. Coble, T. O. Knight, G. F. Patrick, and A. E. Baquet. 2001. Understanding Limited Resource Farmer's Risk Management Decision Making: Summary and Preliminary Analysis, Mississippi State University, Department of Agricultural Economics, Research Report: 2001-03, 26 s.
- Yamane, T. 1967. Elementary Sampling Theory. Prentice-Inc., Englewood. Cliffs, N. J., USA.